

Mia Couto (Beira, Moçambic, 1955) és un dels escriptors més importants en llengua portuguesa i l'autor moçambiquès més traduït. La seva extraordinària qualitat literària ha estat comparada amb noms d'autors com Gabriel García Márquez o Jorge Amado i premiada amb guardons com els prestigiosos Prémio Vergílio Ferreira (1999) pel conjunt de la seva obra, o el Neustadt International Prize for Literature 2014. L'any 2007 va esdevenir el primer autor africà a guanyar el premi literari Latin Union, i el 2013 va obtenir el premi Camões, un dels guardons més importants en llengua portuguesa. La seva obra, caracteritzada per una prosa poètica i lírica que ens transporta a mons on el realisme es fon de manera màgica amb el mite i la llegenda, s'ha publicat a més de trenta països. *El cartògraf d'absències*, la seva última novella, va guanyar el Premi Literari Manuel de Boaventura el 2021.

Pere Comellas Casanova va néixer a Cal Rosal, al Berguedà, l'any 1965. Va estudiar biblioteconomia i portuguès. Treballa a la Universitat de Barcelona. Forma part del Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades, dirigit per la M. Carme Junyent. Creu que les teories i reflexions sobre la traducció literària són, encara que a vegades no ho sembli, molt útils, i ajuden a aprendre l'ofici i a millorar. També creu que el més important d'una traducció literària és que sigui literària, més que no pas que sigui igual que l'original, cosa que d'altra banda és del tot impossible. Finalment, està convençut que la traducció és la cosa més important del món, perquè és l'única manera de construir una literatura universal i perquè demostra dia rere dia, i malgrat totes les mancances i frustracions, que qualsevol llengua conté potencialment tota l'experiència humana.

Ha traduït autors com Eça de Queirós, Moacyr Scliar, Paulina Chiziane, José Eduardo Agualusa, Fernando Pessoa, Baltasar Lopes, Érico Veríssimo, Bernardo Kucinski, Natasha Appanah, Edgar Morin, Helena Marques, Gonçalo M. Tavares, Mia Couto i algun altre.

Sergio Abranches – «Aquest és un llibre de múltiples lectures i significats, d'aquells que recorren una reconstrucció del nostre passat i ens poden ofegar en els nostres propis records.»

Jurat del Premi Literari Manuel de Boaventura 2021 – «Es tracta d'una narrativa amb una maduresa literària elevada que, amb una sensibilitat particular, aconsegueix creuar les diferents línies temporals de la realitat moçambiquesa, oferint al lector una representació expressiva del país en el període colonial i postcolonial.»

Sílvia Souto, *Diari Sapo* – «La novel·la és un viatge potent en dos períodes, el de la preindependència, el 1973, i el present, el 2019; i dos ritmes, el dels diàlegs i el de la correspondència epistolar. Un tapís molt ric, un rèquiem habitat per personatges inoblidables: la rebel Maniara, el criat Benedito, que serà el líder del FRELIMO, Ermelinda, a qui anomenen Almalinda que vola...»

Felipe Machado, *Diari Istoé* – «La literatura de Mia Couto és híbrida: fins i tot quan escriu novel·les, les seves obres són marcades pel ritme delicat de la poesia. *El cartògraf d'absències* no defuig aquest estil; a través d'una narrativa lúdica i plena de metàfores, l'autor viatja al passat i incorpora elements d'un altre gènere, l'autobiografia.»

De l'autor s'ha dit:

Henning Mankell – «Un dels autors més interessants i importants de l'Àfrica.»

Gustau Nerín, *El Nacional* – «Couto és un poeta. De fet, té publicats dos llibres de poesia. Però quan escriu en prosa també és un mestre de les metàfores, de les imatges, de les paraules. Couto és capaç de trobar bellesa als llocs i les situacions més extrems.»

Sonia Fernández, *Altair Magazine* – «És un mestre a l'hora d'aixecar universos sobre el fràgil sòl dels somnis. Ens ofereix atmosferes complexes que freguen el límit entre el que és versemblant i el que està encantat.»

Sam Sacks, *The Wall Street Journal* – «Couto és un aforista brillant. Hi ha moltíssimes frases que tenen el pes i la saviesa dels antics proverbis.»

Catherine Simon, *Le Monde* – «Aquest tipus és bestial. La seva grapa s'aguditzava amb el temps i construeix, llibre a llibre, una obra única.»

Sébastien Lapaque, *Le Monde Diplomatique* – «Couto és un artesà d'una llengua clàssica, precisa i sòbria. S'apropia del portuguès per tal de reinventar-lo. Crea un model narratiu nou.»

La Quinzaine – «L'obra de Mia Couto és de les que realment compten.»

Neues Deutschland – «És com si els lectors haguessin estat embriuxats. Tenim davant nostre un mag de les paraules.»

Mia Couto

El cartògraf d'absències

Traducció del portuguès de Pere Comellas Casanova

ANTÍPODA, 65

EDICIONS DEL PERISCOPI

Títol original: *O mapeador de ausências*

© Mía Couto, 2020

by arrangement with Literarische Agentur Mertin inh.

Nichole Witt e. K., Frankfurt am Main, Germany.

Primera edició: juny del 2022

© de la traducció: Pere Comellas Casanova, 2022

© del collage de coberta: Edicions del Periscopi / Tono Cristòfol (© de les fotografies de coberta: Lorenzo Codacci / Alamy Stock Photo, Archivist / Alamy Stock Photo, Shotprime Studio / Adobe Stock, Choltita / Adobe Stock)

© de la fotografia de l'autor: Alfredo Cunha, 2016

© d'aquesta edició: Edicions del Periscopi sLU, 2022

Publicat per Edicions del Periscopi sLU

info@periscopi.cat

Web: www.periscopi.cat

Facebook: www.facebook.com/Periscopi

Twitter: twitter.com/Ed_Periscopi

Instagram: [@edicions_del_periscopi](https://www.instagram.com/edicions_del_periscopi)

Impressió: Romanyà Valls, Capellades

Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Edició a càrrec d'Aniol Rafel, Andrea Rovira i Marta Rubirola

Maquetació i disseny d'interiors: Tono Cristòfol

Correcció: Miquel Saumell Santa Eugènia, Òscar Lozano i Marta Vilaró

Disseny de la col·lecció: Tono Cristòfol

Aquest llibre s'ha imprès amb un paper offset cru de noranta grams

i ha estat compaginat amb la tipografia Caslon Pro en cos 12.

Dipòsit legal: B 4474-2022

ISBN: 978-84-17339-94-4

Tots els drets reservats. Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics.

NOTA DE L'AUTOR

Aquesta és la història d'un periodista i poeta portuguès, un home ingenu al qual lliuren proves d'una massacre comesa l'any 1973 per les tropes portugueses a Moçambic. Aquell home bo i ingenu era el meu pare. En aquell moment la guerra d'alliberament nacional havia arribat a les portes de la nostra ciutat, Beira. La resposta en alguns dels barris blancs va ser la bogeria. Vaig aprendre llavors que la malaltia a vegades és l'única medecina. Per a alguns, calia oblidar el que passava perquè hi hagués futur. Per a altres, el que passava ja era el futur.

Aquesta narració ficcional està inspirada en persones i episodis reals. Dit d'una altra manera: en aquest llibre ni la gent, ni les dates, ni els llocs no tenen cap més pretensió que la de ser ficció.

És un imperi
aquella llum que s'apaga
o una cuca de llum?

JORGE LUIS BORGES
(traducció de la traducció de Mia Couto)

CAPÍTOL 1

**ELS QUI PARLEN
AMB LES OMBRES**

(Beira, 6 de març del 2019)

Tota la meva vida ha sigut un assaig
per al que no ha arribat a passar mai.

ADRIANO SANTIAGO

—Tothom té dues ombres. De visible només n'hi ha una. Però n'hi ha que enraonen amb la seva segona ombra. Aquests són els poetes. Vostè n'és un, un dels qui parlen amb les ombres.

Tot això m'ho diu el porter a l'entrada de la sala de festes. Duu a la mà un llibre de poesia, em demana que l'hi dediqui. Aixeco els braços, m'hi nego amablement:

—No puc, aquest llibre el va escriure el meu pare.

L'home encongeix les espatlles, somrient, i xiuxiueja:

—Llavors l'autor és vostè mateix.

Hi escric la dedicatòria, em converteixo en una mena d'autor pòstum. Les mans són les meves, la calligrafia és la del meu difunt pare. Em venen ganes d'abraçar el porter, però me n'estic i camino entremig de les taules engalanades de la sala de festes. Hi ha gent que s'aixeca per saludar-me. A la paret del fons, un cartell exhibeix en lletres enormes aquestes paraules:

BENVINGUT A LA SEVA CIUTAT,
POETA DIOGO SANTIAGO!

Recordo les paraules del meu pare. Els honors en terres petites són com els anells als dits dels pobres: d'aquestes lluentors neixen enveges mortals.

Una dona molt guapa avança cap a mi.

—Em dic Liana Campos, soc la mestra de cerimònies.

A la veu hi ha un recel tremolós, com si la revelació del seu nom la deixés desarmada.

Soc de visita a Beira, la meva ciutat natal; hi he vingut convidat per una universitat. Des que he arribat, he visitat escoles, m'he trobat amb professors i estudiants, hi he parlat sobre el tema que més m'interessa: la poesia. Soc professor de literatura, el meu univers és petit però infinit. La poesia no és un gènere literari, és un idioma anterior a totes les paraules. No he parat de repetir-ho a cada debat.

Aquests dies he caminat pels llocs de la meva infància com qui passeja per un aiguamoll: de puntetes. Un pas en fals i corria el risc d'enfonsar-me en foscos abismes. La meva malaltia: no em queden records, només tinc somnis. Soc un inventor d'oblits.

I soc aquí, en aquesta provinciana sala de festes, un home tímid i circumspecte, víctima d'un homenatge públic. Les parets estan guarnides de flors de plàstic i a les columnes hi ha llaços de paper de colors. Al cap de la taula central m'hi han posat una cadira amb el respall alt, una mena de tron burlesc. Disposades en una rigorosa jerarquia, a cada banda de la taula les autoritats m'estudien amb una barreja de condescendent simpatia i de predadora curiositat.

No hi ha res que em cansi més que les celebracions, amb les seves infinites converses de circumstància. Pujo a l'escenari per llegir el discurs. La dificultat de llegir aquestes dues pàgines és més gran que el neguit que he tingut per

escriure-les. He refet aquest missatge cap a vint vegades. No em faltava la competència. Em faltava jo. I ara em decanto per una intervenció improvisada. Estic malalt, soc un escriptor que ha perdut la capacitat de llegir i d'escriure. És aquesta confessió de fragilitat el que em venia de gust fer en aquest moment.

Després dels discursos i la resta de formalitats, comença el ball. La Liana em fa un gest perquè balli amb ella. Refuso amb fermesa. A la primera oportunitat m'escapo furtivament cap a la sortida i faig veure que tinc una trucada. El porter em dona conversa, fregant-se les mans com per donar-se valor.

—Les ha vist, senyor poeta? —pregunta—. Les nostres dames amb teles africanes embolicades al cap?

—Ho trobo bonic —comento.

—El problema és que aquestes teles tan africanes amaguen cabells postissos de dones xineses. O hindús, que encara és més probable.

Em repenjo a la porta, tanco els ulls i sospiro. Sento les passes del porter que s'acosta amb la gentilesa d'un gat. M'acosta la boca a l'orella per superar el volum de la música.

—Està cansat, poeta? —vol saber l'home—. Què li he de dir, jo, que fa més de quaranta anys que treballo aquí? Li confessaré una cosa: aquestes festes són ben iguals que les dels antics colons...

—Per a vostè no ha canviat res?

—Per a mi? —i el porter fa girar els ulls com si busqués la resposta en la foscor—. El que ha canviat és això: abans, jo no existia; ara, soc invisible.

—No es pot pas imaginar, benvolgut amic meu, quina enveja que em fa aquesta invisibilitat.

La Liana ve a fumar a l'entrada i s'afegeix a la conversa. El porter s'aparta amb tanta amabilitat que sembla que no es mogui. La guapa mestra de cerimònies em convida a prendre alguna cosa lluny d'allà.

—No puc —em defenso—. Soc un home d'incerta edat.

Ella declara, somrient, que de fet li agraden les incerteses. Aquest país, segons la Liana, s'hauria de dir «incertesa». Al final accepto la proposta de fugida. Només li demano que s'avanci perquè no fem parlar si sortim junts. M'espero uns minuts abans de travessar el pati. El porter encara m'acompanya unes passes.

—No m'agrada ficar-me on no em demanen —em xiuxiueja l'home—, però, sisplau, vagi amb compte amb aquesta noia.

—Per què?

—És, diguem, una mica estranya —diu ell mirant-se les sabates.

—Estranya com? —pregunto.

—Hi ha coses que no sabem explicar —vacilla el porter—. Vostè, que és poeta, sap explicar la poesia?

M'acomiedo i ja m'allunyo quan el porter suggereix que agafi l'altra vorera: hi ha un ocell mort al mig del carrer.

—És curiós —comenta ell, tombant i retombant l'ocell amb la punta de la sabata—. És un *kondo*, un d'aquests ocells que anuncien desgràcies. Això vol dir que aquesta tempesta l'ha encarregat algú.

—Quina tempesta? —pregunto.

—Diuen que ve un cicló. Ho han dit per la ràdio.

L'avís meteorològic potser té raó. Però el porter s'equivoca. No hi ha només un ocell mort, al carrer. A l'asfalt hi ha una desena d'ocells, d'aquells que en diuen «caps de

martell». Una brisa estranya els dona un alè de vida, les plomes fosques rodolen sobre l'asfalt.

La plaça on la Liana ha deixat el cotxe ara està deserta. La noia es repenja a la porta del vehicle i m'apunta al pit amb un dit acusador:

—No ha acceptat la meva invitació. Allà dins ha dit que no sabia ballar. M'hi jugo el que vulgui que és d'aquells que es fa el desmenjat només per cridar l'atenció. Ballem aquí, tenim música, tenim foscor, ens tenim a nosaltres.

Se m'acosta, m'encercla la cintura amb uns braços prims i llargs.

—Què passa? —pregunta, sorpresa amb la meva immobilitat—. No em digui que li falten les cames, a vostè que tant fa ballar les paraules? Relaxi's, professor, el secret de ballar és deixar de tenir cos.

—Hi ha gent que ens mira —l'aviso.

La Liana mou els malucs, bressolada per la música que s'escapa de la sala de festes. Els seus llavis em freguen la cara quan em xiuxiueja:

—Soc negra, vaig néixer ballant.

—Negra? —somric, incrèdul.

—No s'ho creu? —pregunta la Liana—. Doni'm la mà.

Cedeixo amb recança, li toco els cabells. Una espècie de pudor em fa corregir el gest.

—Ho veu? —pregunta la Liana—. Aprengui una cosa: la raça és als cabells.

La raça és al cap, em ve de gust de dir, però continuo callat. Ja he perdut el cos, només em faltaria perdre les paraules. Al cap d'una estona, trobo la frase salvadora.

—Eestic cansat, Liana. Sisplau, deixi'm a l'hotel.

—Té por de la tempesta? —pregunta ella, amb un to irònic—. No pateixi. Quan les anuncien tan greus, no acaben d'arribar mai.

L'endemà al matí em porten una inesperada capsa a l'habitació de l'hotel. La poso damunt del llit. Sobre el llençol cauen documents mecanografiats, fotografies, papers vells gargotejats. D'entre tota aquesta paperassa sobresurt una carta en paper de color dirigida a mi.

Benvolgut professor,

El meu avi era l'inspector de la PIDE que, fa més de quaranta anys, va detenir el seu pare. Els documents que hi ha a la capsa formen part d'aquell procés. Quedi-se'ls, aquest passat no em pertany. Durant tot aquest temps, el meu avi va guardar aquests papers com si fossin l'única part viva de la seva vida. Al final dels seus dies, em va demanar que em fes càrrec d'aquesta herència. Com sap, els arxius de la PIDE a Moçambic es van cremar just després de la caiguda del règim colonial. Aquests documents són rars supervivents d'aquells temps tan tristos. Tingui'n cura. Espero que li facin servei.

La seva admiradora,

Liana Campos

Ordeno els papers damunt del llit, començant per separar els documents oficials de la PIDE (informes, cartes, transcripcions de declaracions, telegrams). Després, en un altre racó, aplego els papers de naturalesa personal (diaris

de diferents parents, notes i poemes del meu pare). Sobre el coixí hi escampo les cartes i els altres papers escrits per mi.

Tant que volia fugir dels records i ara tinc el llit ple de passat.